

наявності ефектів буферної стійкості КЛ, їх відновлюваності, саморегуляції та саморозвитку.

Карстові ландшафти це своєрідний за формою і структурою організації, режимом функціонування й динаміки, проявом просторово-часових закономірностей розвитку та поширення тип наземно-підземних полігеосистем. Важливим предметом їх пізнання є емерджентні ефекти - процеси, явища, властивості. Вивчення цих ефектів наблизить нас до розуміння суті таких складних утворень, як карстові ландшафти, забезпечить їх конструктивне використання та збереження.

Література:

1. Пащенко В.М. Методологія постнекласичного ландшафтознавства. – Київ, 1999. – 284с.
2. Проскурняк М.М., Андрейчук В.М. Ландшафтогенез і природокористування на закарстованих територіях. – Чернівці: Рута, 1999. – 87с.
3. Проскурняк М.М., Андрейчук В.М. Структура закарстованих ландшафтів: Теорія. Методика. Регіональні особливості. – Чернівці: Рута, 1998. – 120с.

Summary:

Myroslav Proskurniak. EMERGENT AND ECOLOGICAL STATE OF KARST LANDSCAPES.

Temporal-spatial effects of processual-phenomenal essence, connected with spatial-positional location, regime-flow processes and eco-condition of karst landscapes are dealt with, as well as structural-informational effects of autonomy, inertiality, reproductibility, buffer steadiness and controllability of their dynamics.

УДК 911.2

Тетяна БОЖУК

УКРАЇНСЬКИЙ МАРМАРОШ У СИСТЕМІ КАРПАТСЬКИХ ЛАНДШАФТІВ

Сьогодні не втрачають актуальності питання обліку та оцінки природних умов і ресурсів гірських територій, які відзначаються контрастністю і багатогранністю природно-ресурсного потенціалу. З цією метою формується ландшафтний кадастр для південно-східної частини Українських Карпат. Теоретично-методичні основи організації ландшафтного кадастру вже розглядалися [3]. Слід зазначити, що згідно розробленої програми проведення ландшафтного кадастру (стаття подана до друку), першим кроком є визначення об'єкта дослідження – його назви і місцезнаходження. Особливо актуально це для Українського Мармарошу, оскільки історично склалося так, що означена територія не мала єдиної назви і викликала дискусії серед вчених різних країн упродовж усієї історії дослідження. Отже, об'єктом дослідження є Український Мармарош, який характеризується маловивченістю, що пов'язано з його фізико-географічним положенням – своєрідний "карпатський кут" і наявність державного кордону (проходили чехословацько-польсько-румунський, а зараз українсько-румунський кордони).

У результаті опрацювання великої кількості першоджерел, опублікованих польською, чеською, англійською, німецькою, російською та українською мовами було проведено аналіз: 1) вивченості Українського Мармарошу у контексті природи Українських Карпат, Закарпатської області та галузевих теренових (мармароських) досліджень; 2) різноманітності вживаних назв цього регіону за певним топонімом (виділено сім груп); 3) місцезнаходження об'єкта дослідження на схемах фізико-географічного та ландшафтного районування Карпат, Українських Карпат і Закарпатської області. Власне перші дві частини цього аналізу вже описані [2]. До розгляду пропонується аналіз зображення Українського Мармарошу на

схемах фізико-географічного та ландшафтного районування як Карпат загалом, так і на рівні Українських Карпат і Закарпатської області, виконаний на підставі опрацьованих десяти схем.

Таким чином, стаття присвячується питанню місцезнаходження Українського Мармарошу у системі ландшафтів Карпат, Українських Карпат і Закарпаття.

Український Мармарош (рис. 1) – частина Мармароських Карпат (знаходяться в Румунії), яка на території України зосереджена у межах Рахівського району Закарпатської області. Він обмежений із півночі та сходу долиною р. Біла Тиса і її лівою притокою – потоком Стоговець до позначки початку Білої Тиси (за туристичною картою [11]); на півдні межа проходить вздовж лінії державного кордону України і Румунії, на заході відмежовується долиною р. Тиса [2]. Сусідами цього природного району на півночі є Чорногора, на сході – Чивчини, на заході – Росішківський гірський ландшафт (за Геренчуком, [8]).

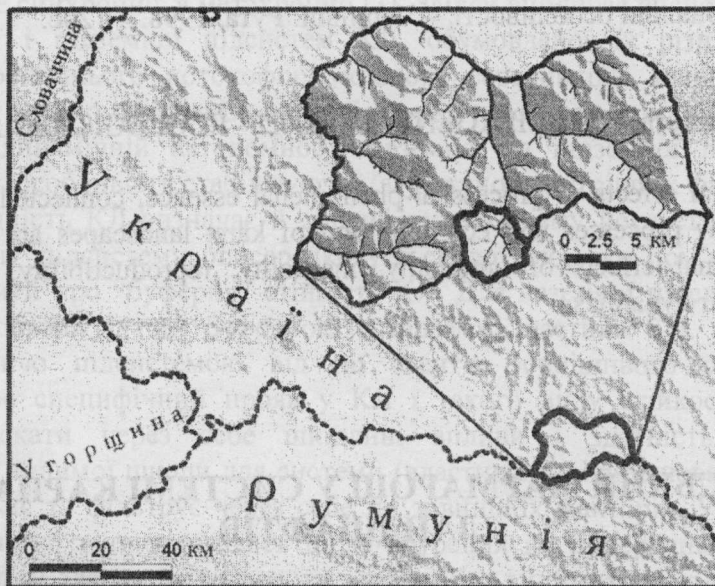

Рис. 1. Місцезнаходження Українського Мармарошу та модельної ділянки

На схемі фізико-географічного поділу Карпат С. Кондрацького [12] об'єкт дослідження знаходиться у межах двох підпровінцій – Центральних Карпат Східних і Внутрішніх Карпат Східних (рис. 2). На карті регіонального поділу цього вченого [12] Український Мармарош є частиною Карпат Мармароських, які знаходяться на території Івано-Франківської і Чернівецької областей України, а також Румунії.

Існують певні відмінності фізико-географічного та ландшафтного районування Українських Карпат, здійсненого протягом 60-90-их рр. ХХ ст. Наприклад, при одній із перших спроб узагальнення ландшафтних характеристик – на схематичній карті фізико-географічного районування Українських Карпат, авторами якої є Л.І. Воропай, М.О. Куниця [4], Український Мармарош показано як Рахівський фізико-географічний район, який належить до області Рахівсько-Чивчинських середньогірних субальпійсько-лісових Карпат і входить до складу Карпатської гірської субальпійсько-лісової підпровінції.

Інший вчений, О. М. Маринич, у монографії [10] цей природний район виокремив як Рахівсько-Чивчинські Карпати.

Різноманітність географічних назв наклала відбиток і на районування ландшафтів Українських Карпат. К. Геренчук [9] виділяв рахівський та чивчинський типи гірських ландшафтів. Згодом вчений змінив попередні назви на мармароський вид (група середньогірних ландшафтів), утворений Мармарошем (Рахівськими горами) і Чивчинами. Цей вид межує із Стрімчаковим видом (група низькогірних ландшафтів) на заході,

Полонинським видом (група Бурдубуриани) проходить державний кордон із Румунією.

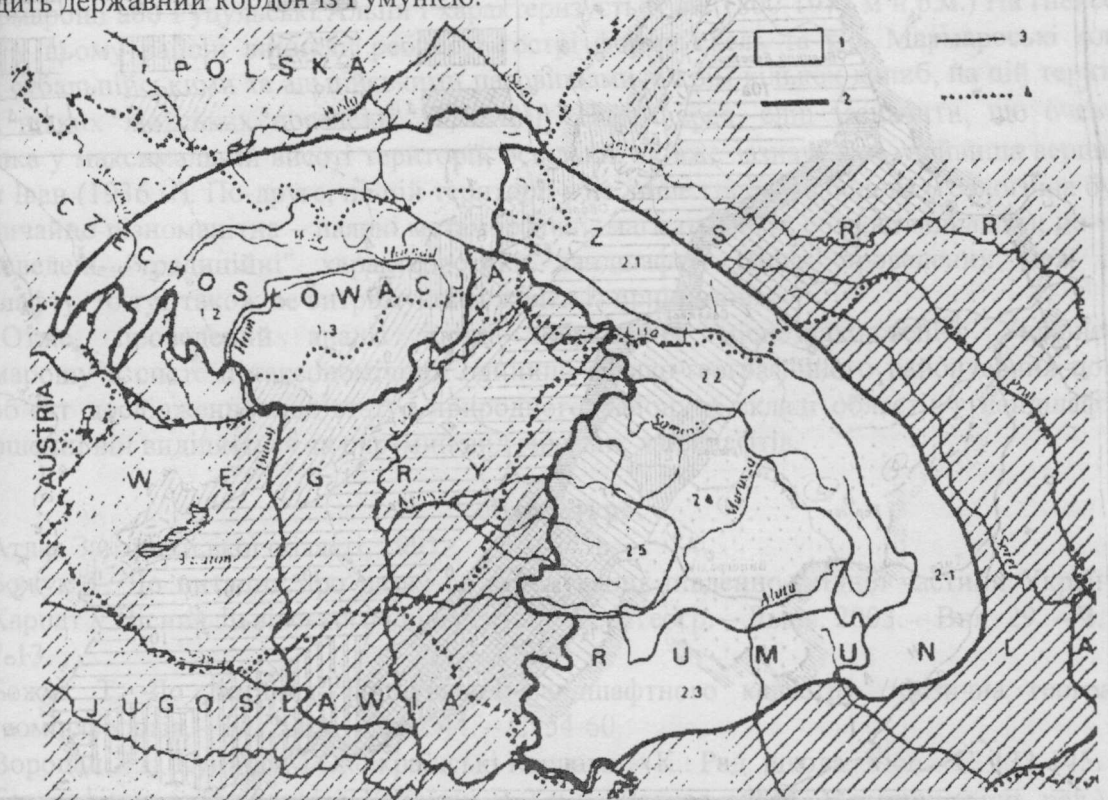

Рис. 2. Схема фізико-географічного поділу Карпат (Є. Кондрацький, 1989)
 Межі: 1 – Карпат, 2 – провінцій, 3 – підпровінцій; 4 – держав;
 2.1 – Центральні Карпати Східні; 2.2 – Внутрішні Карпати Східні

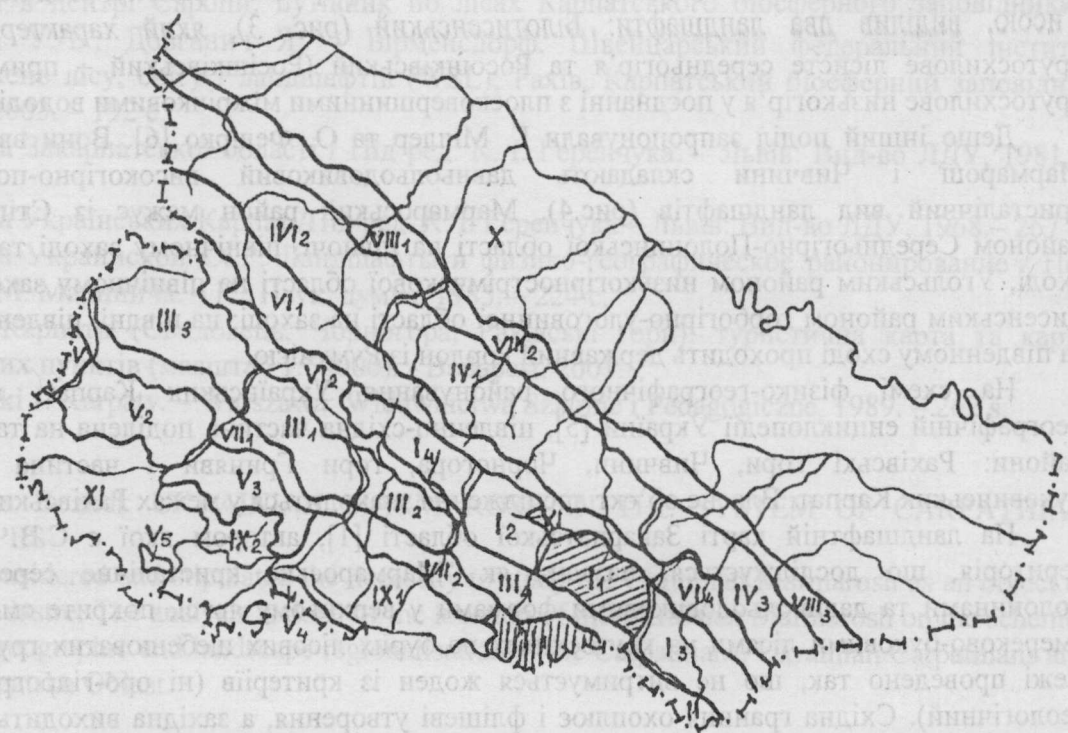

Рис. 3. Схема природних ландшафтів Закарпатської області (К. Геренчук, 1981)
 Середньогірні ландшафти: 10 – Полонинські (10г – Свидівця; 10д – Чорногори);
 11 – Рахівські (11а – Білотисенський; 11б – Росошківський)

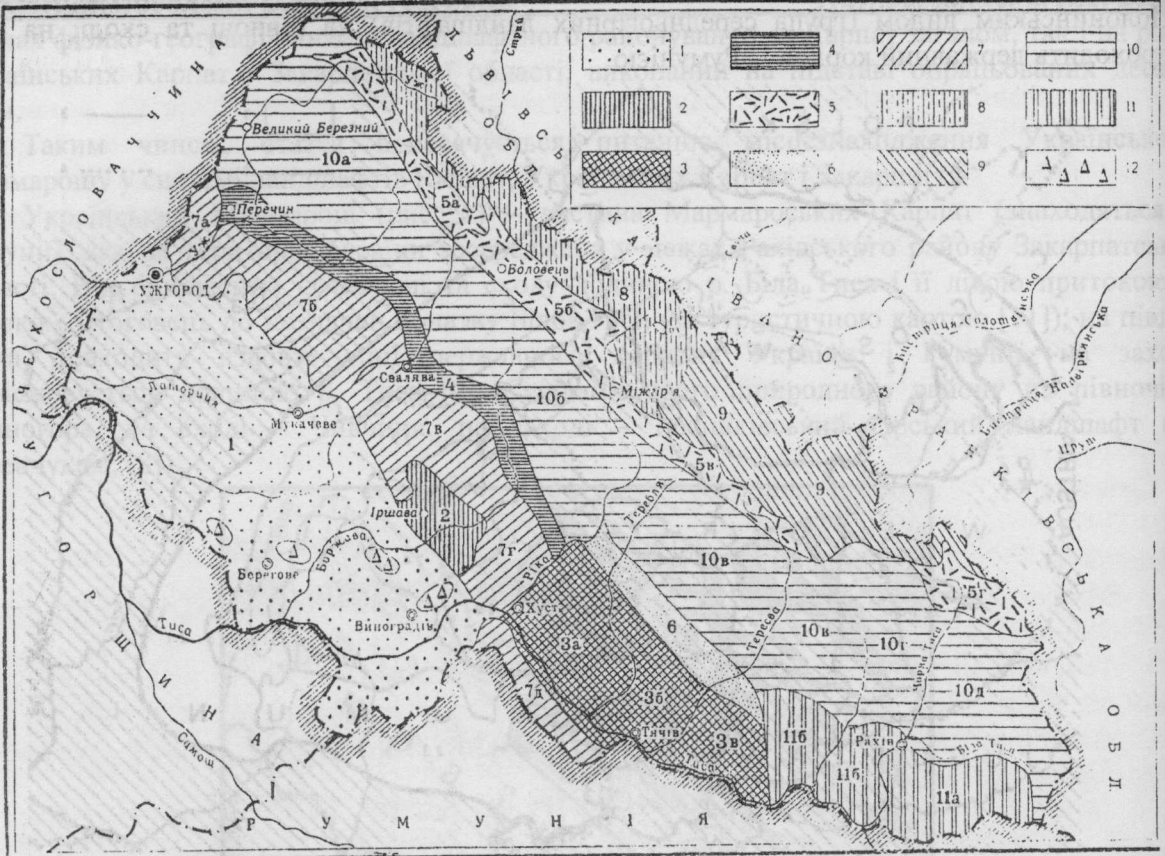

Рис. 4. Схема ландшафтної карти Українських Карпат (Г. Міллер, О. Федірко, 1990)
 Область високогірно-полонинського ядра. Райони: П.1 – Мармароський; П.2 – Чивчинський

Згодом цей дослідник [8] у межах Рахівського природного району, розділеного річкою Тисою, виділив два ландшафти: Білотисенський (рис. 3), який характеризується як крутосхиліве лісисте середньогір'я та Росошківський (Росішківський – прим. автора) – крутосхиліве низькогір'я у поєднанні з плосковершинними міжрічковими вододілами.

Дещо інший поділ запропонували Г. Міллер та О. Федірко [6]. Вони вважають, що Мармарош і Чивчини складають давньольодовиковий високогірно-полонинський кристалічний вид ландшафтів (рис.4). Мармароський район межує із Стіг-Плайським районом Середньогірно-Полонинської області на півночі, північному заході та північному сході, Угольським районом низькогірнострімчачової області на північному заході, Верхне-Тисенським районом горбогірно-улоговинної області на заході; на півдні, південному заході та південному сході проходить державний кордон із Румунією.

На схемі фізико-географічного районування Українських Карпат, поданого в Географічній енциклопедії України [5], південно-східна частина поділена на такі природні райони: Рахівські гори, Чивчини, Чорногора, гори Гриняви і частина Покутсько-Буковинських Карпат. Власне об'єкт дослідження знаходиться у межах Рахівських гір.

На ландшафтній карті Закарпатської області [1], автором якої є С.В. Трохимчук, територія, що досліджується, названа як "Мармароське кристалічне середньогір'я з полонинами та давньольодовиковими формами у верхньому ярусі, покриті смерековими і смереково-буковими лісами на крутосхилах на бурих лісових щебенюватих ґрунтах". Його межі проведено так, що не витримується жоден із критеріїв (ні оро-гідрографічний, ні геологічний). Східна границя охоплює і флішеві утворення, а західна виходить за контури Мармароського кристалічного масиву і включає також частину зони Мармароських стрімчаків.

На картосхемі "Ландшафти Закарпаття" [7] район дослідження виділений під індексом VI Мармароші або Гуцульські Альпи і характеризується як "(800-1973 м н.р.м.) На гнейсовій основі у цьому районі виникли ребристі гострі форми скель та гір. Мармароські Альпи вкриті субальпійськими та альпійськими пасовищами. Окрім кількох колиб, на цій території немає ніяких людських поселень" [7, с. 10]. Насамперед, слід зазначити, що очевидна помилка у максимальній висоті території, оскільки, як вже зазначалось, найвища вершина – г. Піп Іван (1936 м). По-друге, на цій території є не лише гнейсова основа (геологічна будова надзвичайно різноманітна – наявні метаморфічні, магматичні та осадові відклади); по-третє, не наведені "традиційні" характеристики ландшафту. Щодо проведених меж цього ландшафту, то тут також не витримується жоден із принципів.

Отже, проведений аналіз щодо зображення місцезнаходження Українського Мармарошу в системі таксономічних одиниць фізико-географічного районування показує, що об'єкт дослідження має статус природного району в складі області; у ландшафтному відношенні він виділяється як окремий вид гірських ландшафтів.

Література:

1. Атлас Закарпатської області, 1991.
2. Божук Т. До питання про назву та районування південно-східної частини Українських Карпат // Вісник Львівського університету: Сер. геогр. – Львів, 2003. – Вип. 29. – Ч. I. – С. 7-13.
3. Божук Т. До питання формування ландшафтного кадастру // Фізична географія і геоморфологія. – К., 2003. – Вип. 44. – С. 54-60.
4. Воропай Л.І., Кунця М.О. Українські Карпати. – К.: Рад. школа, 1966. – С. 133-145.
5. Географічна енциклопедія України: В 3-х т. /Редкол.: О.М. Маринич (відп. ред.). – К.: Укр. Рад. Енцикл. ім. М.П.Бажана, 1990. – Т.2. – С. 110-120.
6. Міллер Г.П., Федірко О.М. Карпати Українські // Географічна енциклопедія України. – К., 1990. – Т. 2. – С. 256-257.
7. Праліси в центрі Європи: путівник по лісах Карпатського біосферного заповідника / Брендлі У.-Б., Довганич Я. – Бірменсдорф, Швейцарський федеральний інститут досліджень лісу, снігу і ландшафтів (WSL); Рахів, Карпатський біосферний заповідник (КБЗ), 2003. – 192 с.
8. Природа Закарпатської області / Під ред. К. І. Геренчука. – Львів: Вид-во ЛДУ, 1981. – 147 с.
9. Природа Українських Карпат / Під ред. К. І. Геренчука. – Львів: Вид-во ЛДУ, 1968. – 267 с.
10. Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование / Под ред. А. М. Маринича. – К.: Наук. думка, 1985. – 224 с.
11. Східні Карпати (Свидовець, Чорногора, Рахівські гори): туристична карта та карти населених пунктів (масштаб 1:50000). - Budapest, 2001.
12. Kondracki J. Karpaty. – Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1989. – 262 s.

Summary:

Tetyana Bozhuk UKRAINIAN MARMAROSH IN THE SYSTEM OF CARPATHIAN LANDSCAPES

It is considered and stipulated the necessity to study the Ukrainian Marmarosh as an object of landscape cadastre. The analysis is done of the location of the Ukrainian Marmarosh on the schemes of physical-geographic and landscape regionalisation of the Carpathians, Ukrainian Carpathians and of the Zakarpatska Oblast.